

178 . Alba Iulia | Punct: str. Munteniei nr. 15-17, sediul guvernatorului consular al celor trei Dacii | Anul: 2011

Anul: 2011

Cod RAN: 1026.12

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca romană timpurie

Categorii sit: Apărare (construcții defensive), Civil

Autori: Claudiu Barb, Inel Constantin, Korneliu Cumurciuc, Teodor Muntean, Cristian Ioan Popa, Viorica Rusu-Bolindeț, Florin Ciulavu, Matei Drâmbărean, Ioan Oprea, Liviu Patachi

Instituții: Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca, Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, Societatea "Project Abroad SA" Brav, Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național, Alba, Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, Universitatea "Babeș - Bolyai", Cluj-Napoca

Raport

Datorită fondurilor reduse alocate de Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, cercetarea arheologică din acest an și-a propus ca obiectiv principal continuarea dezvelirii vestigiilor din secțiunea deschisă din anul 2001 (SXVII/01). Totodată, în vederea derulării proiectului cultural "Palatul guvernatorului Daciei romane de la Apulum. O redescoperire a patrimoniului", finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, a fost curățată și secțiunea SXVIII/07, prin îndreptarea profilelor și restabilirea situației în suprafață așa cum a rămas în anul 2009. De asemenea, s-a întreprins o amplă acțiune de igienizare a sitului, cu ajutorul Consiliului local al municipiului Alba Iulia și a Direcției Județene pentru Cultură și Patrimoniu Național Alba.

Datele tehnice referitoare la cercetările întreprinse vor fi descrise mai jos:

Secțiunea S XVII/01

Secțiunea SXVII/011, situată pe latura estică a sitului, a fost din nou extinsă ca urmare a prăbușirii profilelor, ea având acum 12,50 x 4,90 m (de la 10,50 x 2,50 m în 2001 și 12,30 x 4,30 m în campania precedentă).

În anul 2011 am recurătat contextele arheologice din carourile 1-4 ale secțiunii (situate în partea nordică a acesteia, în exteriorul clădirii romane). În campania precedentă s-a ajuns la adâncimea maximă de -1,85 m. În extremitatea nordică a secțiunii și de-a lungul profilului estic, au fost puse în evidență câteva contexte arheologice de epocă romană, care se conturau foarte bine în stratul preistoric² (fig. 1-3). Dintre ele, ca urmare a adâncirii în suprafață în zona menționată, au fost redefinite următoarele contexte: ceea ce consideram a fi groapa de implantare a zidului perimetral N a clădirii romane din jumătatea S a secțiunii³ s-a dovedit a fi groapa de scoatere a unui zid mai vechi. Groapa respectivă avea $L = 6,72$ m și $l_{max} = 0,80$ m, ea fiind descoperită practic pe diagonală pe lățimea secțiunii (fig. 2). De asemenea, o parte a ei a fost secționată și pe profilul V al acesteia. Foarte interesant este faptul că zidul scos a avut aceeași orientare ca și zidul perimetral N al clădirii romane (NV-SE), latura nordică a acestuia din urmă fiind așezată pe o parte a gropii de scoatere menționate. Pentru moment nu avem repere cronologice pentru încadrarea acestei faze cu excepția situației stratigrafice, care indică clar un raport de anterioritate-posterioritate între cele două faze amintite, între temelia zidului perimetral N al clădirii romane și groapa de dematellare a zidului anterior fiind observat un strat de lut brun închis, cu rol de nivelare. Din această perspectivă, este posibil ca zidul mai vechi să fi aparținut primei faze de piatră a complexului, respectiv celei de-a doua jumătăți a secolului al II-lea p. Chr.

Ca urmare a extinderii secțiunii SXVII/01 pe laturile de S și E, a mai fost fost dezvelită o porțiune din

zidul orientat NE-SV al clădirii romane, amplasat în colțul SE al secțiunii, respectiv cel care delimitează camera 2 a acesteia spre S4. Dimensiunile cunoscute ale acesteia sunt acum: L = 2,10 m, l = 0,60 m, cu o crepidă de 0,10 m, h păstrată = 1,45 m. Latura V a zidului descris a fost distrusă pe o porțiune de 1,20 m de groapa de implantare a fântânii moderne, însă el continuă atât spre E, cât și spre S.

În carourile 5-6 ale secțiunii, de-a lungul profilului vestic al acesteia, a apărut o locuință preistorică⁵. Ea s-a conturat la 0,25 m nord de profilul sudic și de la 0,40 m est de profilul vestic (fig. 4-5). A fost dezvelită parțial, pe o lungime maximă de 4,25 m și pe o lățime de 2,10 m, respectiv în spațiul delimitat de groapa de implantare a fântânii moderne spre est (fără a se contura însă până la aceasta), profilul sudic și zidurile perimetrale orientate NV-SE, respectiv NE-SV, ale clădirii romane descoperite în extremitatea sudică a secțiunii. Locuința are conturul delimitat pe latura estică și cea sudică, ea continuând atât spre vest (sub profil), cât și spre nord (este suprapusă de zidurile romane menționate mai sus). A fost golită de la -1,90 la -2,34 m. La golire, au apărut contururile a două gropi de par. Prima, cu diametrul de 0,45 m, este situată la 0,40 m sud-est de latura internă a zidului orientat NE-SV al clădirii romane, respectiv la 1,40 m est de profilul vestic al secțiunii. Cea de-a doua, cu diametrul de 0,40 m, a fost surprinsă numai parțial, la 0,75 m spre vest de prima, fiind suprapusă de fundația zidului roman menționat mai sus. Este greu de presupus care era orientarea construcției pe care o susțineau deoarece orientarea celui de-al doilea stâlp este mai dificil de precizat, care urmare a suprapunerii peste restul locuinței, spre nord, a zidurilor clădirii romane. Nu au fost descoperite alte elemente constructive ale locuinței preistorice, însă așa cu menționăm, au fost descoperite numai laturile ei estică și sudică, restul ei continuând spre vest. Umplutura locuinței a fost constituită dintr-un lut brun-gălbui, amestecat cu pigmenți ceramici, sporadic de arsură și dintr-un foarte bogat material arheologic (vezi descrierea mai jos).

Adâncimea maximă la care s-a ajuns în secțiune în zona locuinței preistorice este de -2,34 m. În restul secțiunii, adâncimea la care am rămas este -1,80-1,95 m.

Locuința preistorică descoperită aparține sfârșitului epocii bronzului și începutului epocii fierului - datare făcută pe baza artefactelor descoperite⁶ (vezi mai jos). Cercetarea nivelului/nivelelor preistorice prezente în secțiunea SXVII/01 va continua în campaniile viitoare, în vederea finalizării săpăturilor arheologice în această zonă.

Secțiunea S XVIII/07 (fig. 6)

Această secțiune, situată pe latura S a sitului, a fost lărgită la 12,20 x 4,90 m (de la 11,55 x 4,65 m în campania anului 2009), ca urmare a prăbușirii unor porțiuni mari ale tuturor profilelor determinată de intemperii. Din păcate, în timpul scurt avut la dispoziție, nu s-a putut realiza decât restabilirea situației existente în anul 2009. Tot efortul de curățare al ei a fost motivat de derularea proiectului AFCN menționat mai sus, menit să popularizeze situl. Adâncimea la care s-a oprit cercetarea în această campanie este de -3,15 m.

Materialele arheologice

Pentru perioada romană, materialul tegular a reprezentat din nou o mare parte a artefactelor descoperite. Cărămizile, țiglele, olanele, pylae-le de hypocaust găsite au fost în marea lor majoritate ștampilate cu: sigla legiunii a XIII-a Gemina pe un singur rând, cu diferite variante (îndeosebi LEG XIII G8); sigla legiunii a XIII-a Gemina cu antroponime, cu inscripția pe două sau trei rânduri: LEG XIII GE/AELI BASSI9; LEG XIII G/ANN[I SAT]/VRNI[NI]10; LEG XIII GEM/AVRELI AELIVS11; LEG [XIII G] VAR•[GOW FI]12; LEG XIII GEM/AURELI GAIVS13; LEG XIII GEM/FLAVI MARTINVS14; LEG [XIII G] GE [CAPITO]15; LEG XIII GEM/ LUCRET AQVILA16. Aceștia li se adaugă țigle cu sigla trupelor de pedestrași (pedites singulares) care asigurau paza guvernatorului, în varianta PED SING17.

Lor li s-au adăugat și alte tipuri de artefacte romane descoperite pe sit: o fibulă skeumorfă din bronz, cu capul în formă de secure (tipul Cociș 23a1), datată în secolul al II-lea p. Chr.18 și un dupondius emis la Roma de împăratul Hadrian în anul 117 p. Chr.19, ambele într-o stare de conservare foarte bună, însă provenind din contexte secundare; ceramică fină (câteva fragmente de terra sigillata lisă și un fragment de bol decorat cu roțița) și de uz comun (fragmente de boluri, castroane, oale etc.).

Materialul arheologic descoperit în locuința preistorică datată la finele epocii bronzului și începutul

epocii fierului a fost numeros și variat. El constă din: două fusaiole ceramice; un fragment de rășniță din piatră; un perforator (?) și un tipar (?) din piatră; câteva scoici de râu care au făcut parte, probabil, dintr-un pandativ, deoarece majoritatea lor sunt perforate; multe vase ceramice lucrate cu mâna (fragmente de oale decorate cu brâu alveolar și cu butoni, uneori și prin incizare; străchini și boluri, un vas fragmentar de tip situla de mari dimensiuni etc.).

Puținele informații obținute în scurta campanie arheologică din anul 2011 au adus unele rectificări legate de datele cunoscute până în acest moment în legătură cu evoluția sitului. Astfel, părerea exprimată anterior cu privire la extinderea spre est a Palatului guvernatorului numai în ultima fază de existență a sitului²⁰ pare să fie infirmată de descoperirea unor elemente constructive de epocă romană mai vechi. Groapa de scoatere a zidului peste care s-a suprapus zidul perimetral orientat NV-SE al clădirii romane din jumătatea sudică a secțiunii aparține cu siguranță primei faze de piatră a complexului. De asemenea, este posibil să avem, în jumătatea nordică a secțiunii, și câteva structuri din faza de lemn a sitului sub forma unor gropi de par, fapt constatat numai pe latura V a acestuia în campaniile precedente.

De asemenea, locuirea preistorică aparținând finalului epocii bronzului și începutul epocii fierului, constatată sporadic în săpăturile anterioare făcute în groapa excavată, pare să fie foarte bine reprezentată, atât prin structuri constructive (locuințe), cât și printr-un bogat material arheologic.

Cercetările arheologice din campania anului 2012 vor urmări finalizarea dezvelirii vestigiilor celor două secțiuni deschise pe laturile de est - SXVII/01, aflată practic pe nivelul de sfârșit al epocii bronzului și începutul primei vârste a fierului -, respectiv sud - SXVIII/07, unde săpăturile arheologice s-au oprit pe primul nivel al apociei romane. În măsura în care fondurile financiare ne vor permite, se pot începe două noi secțiuni pe latura de sud: una la est și paralelă cu SXVIII/07, pentru continuarea dezvelirii elementelor de construcție care au apărut în secțiunea SXVIII/07; o alta spre nord de aceasta, menită să scoată la lumină noi construcții de pe latura sudică a complexului arheologic, dar și să asigure completarea planului unor clădiri descoperite în campaniile precedente în groapa excavată. Menționăm că pe latura sudică a sitului se află și singurul mozaic descoperit de cercetările arheologice întreprinse de-a lungul timpului la praetorium consularis de la Apulum.

Popularizarea sitului unicat reprezentat de Palatul guvernatorului Daciei romane de la Apulum prin intermediul proiectului cultural finanțat de Administrația Fondului Cultural Național²¹, derulat în toamna anului 2011, a redreptat interesul autorităților locale și al publicului pentru salvarea și valorificarea istorico-turistică a singurelor ruine păstrate din acest complex arheologic.

Întrucât anul acesta se împlinesc 20 de ani de la debutul săpăturilor arheologice pe situl de pe str. Munteniei, ar fi imperios necesară continuarea într-un ritm alert a cercetărilor arheologice, pentru ca atât conservarea ruinelor dezvelite, cât mai ales punerea lor în valoare în condițiile existenței unui proiect de arhitectură, propus de absolventa Iulia Strîmbu de la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din Cluj-Napoca - respectiv prin realizarea unui Centru cultural de artă și arheologie²² - să se realizeze cât mai repede, înainte ca interesul autorităților locale și al publicului să fie din nou pierdut și ca vestigiile descoperite să fie definitiv compromise.

Note

- 1 Datele referitoare la rezultatele preliminare ale săpăturilor efectuate la secțiunea S XVII/01 au fost publicate în *Cronica cercetărilor arheologice după cum urmează*: V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2008, p. 70; V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2009, p. 31-32; V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2010, p. 13-16.

2 Pentru descrierea acestora vezi V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2010, p. 15.

3 Vezi referiri la acest context arheologic la V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2010, p. 14.

4 Pentru prima menționare a acestui zid vezi V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2010, p. 14-15.

5 Indiciile prezenței locuirii preistorice au fost evidențiate și în campania precedentă, mai mult sub forma materialului arheologic bogat decât sub aspectul unor elemente constructive - vezi V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2010, p. 15.

6 Încadrarea cronologică a locuinței preistorice au fost făcută de prof. univ. dr. Valentin Vasiliev, dr. Ilie

Lascu, lector dr. Cristian Ioan Popa, cărora le mulțumim și pe această cale.

Descrierea rezultatelor preliminare obținute ca urmare a cercetărilor arheologice efectuate în această secțiune în perioada 2007-2009 se poate vedea la: V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2008, p. 70-71; V. Rusu-Bolindeț și colab., CCA 2009, p. 30-31.

8 IDR III/6, 23, 25-26, 51, 56, 59, 63, 72, 74.

9 Tip nou față de variantele ștampilelor aceluiași meșter din IDR III/6, 115-115 a, 116.

10 IDR III/6, 126.

11 IDR III/6, 140-140 a.

12 Lectura ștampilei este: Leg(io) XIII G(emina) / Aur(elius) God(es) m(anu?), fe(cit?) cf. IDR III/6, 163.

Alături de ștampila de tip IDR III/6, 162 a aceluiași meșter și de o alta, aparținând lui Decimius Victor (IDR III/6, 178), se numără printre materiale tegulare descoperite în Dacia cu ștampilele rare pe în care să apară formula fecit (sau manu?). Pe situl nostru acest tip de ștampilă apare pentru prima oară.

13 IDR III/6, 1440-140 a.

14 IDR III/6, 185-185 a.

15 IDR III/6, 196, cu lectura Leg(io) XIII Gem(ina) / Ge (llivs?) Capito.

16 IDR III/6, 225.

17 IDR III/6, 274, cu literele inversate, cu lectura sinistroversă; IDR III/6, 276.

18 S. Cociș, Fibulele din Dacia romană / Brooches from Roman Dacia, Cluj-Napoca, 2004, p. 119-120, catalog nr. 1461, pl. CIII.

19 RIC, II, p. 406, nr. 538b. Determinarea a fost făcută de mrd. Teodor Muntean.

20 Cel mai recent în CCA 2010, p. 16.

21 Vezi broșura de prezentare a sitului publicată cu acest prilej: V. Rusu-Bolindeț, T. Muntean, R. Varga, I. Strîmbu, G. Bounegru, Palatul guvernatorului Daciei romane de la Apulum. O redescoperire a patrimoniului, Cluj-Napoca 2011. Concomitent, s-a organizat o expoziție cu piese provenite din săpăturile arheologice vechi și noi efectuate la acest obiectiv (la Alba Iulia și Cluj-Napoca), conferințe referitoare la același obiectiv, urmate de vizite de sit, conferințe de presă, interviuri în presă și televiziune, lecții interactive făcute cu elevii etc.

22 Vezi pe scurt propunerea valorificării părții păstrate din Palatul guvernatorului consular al celor trei Dacii de la Apulum de pe str. Munteniei din Alba Iulia la V. Rusu-Bolindeț și colab., Palatul guvernatorului ..., p. 35-36.

Informații suplimentare online

[Raportul 4898 din cronica.cimec.ro](http://raportul4898.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.Mapserver.Cimec.ro)
